

ŚWIADKOWIE JEHOWY – OD POCZĄTKU FUNKCJONOWANIA DO ROKU 1914

Jednym z nowych ruchów religijnych, który rozwija się dynamicznie w skali całego świata, są Świadkowie Jehowy, znani również pod nazwą Towarzystwo Strażnica. Statystyki wykazują, iż członkowie tego ruchu religijnego zyskują coraz większą liczbę swoich zwolenników. Co więcej, w większości krajów świata Świadkowie Jehowy są zarejestrowani jako legalnie działający związek wyznaniowy. Ta organizacja, jak każdy ruch religijny, ma swego założyciela oraz swoją historię. Jak zauważa Z. Pawłowicz, założyciele nowych grup religijnych, z psychologicznego i socjologicznego punktu widzenia reprezentują „typ autorytetu religijnego, charyzmatyka, wizjonera lub reformatora”¹. W niniejszym artykule zostanie zatem ukazana sylwetka Charles’a Russell’a – założyciela Badaczy Pisma Świętego (z których wyłonili się Świadkowie Jehowy) oraz historia jego działalności na przestrzeni lat.

Działalność założyciela Badaczy Pisma Świętego

Charles Taze Russell przeżył zaledwie 64 lata, ale w tym czasie zdołał powołać do istnienia nowy ruch religijny o nazwie Badacze Pisma Świętego, wygłosił około 30 tysięcy przemówień (kazań) i napisał ponad 50 tysięcy stron różnych publikacji. W celu pozyskiwania nowych członków swojej organizacji odbył liczne podróże „misjonarskie”, które odniosły swój skutek. Nawet kryzys związany z niespełnionymi prorocत्वami, które dotyczyły roku 1914, nie doprowadził go do zaprzestania działalności.

1. Charles Taze Russell i jego grupa „badacka”

Ruch religijny, który obecnie nosi nazwę Świadkowie Jehowy, swymi korzeniami sięga osoby Charles’a Taze Russell’a, który urodził się 16 lutego 1852 roku w Allegheny w stanie Pensylwania. Obecnie jest

Marcin Radziłowicz; magister; Sekretarz Miasta Elku; adres do korespondencji: marcin@radzilowicz.pl

¹ Z. Pawłowicz, *Człowiek a Świadkowie Jehowy*, Gdańsk 1991, s. 19.

to północna dzielnica Pittsburga. Jego rodzice: Joseph L. Russell i Anna Eliza (z domu Birney) byli ortodoksyjnymi protestantami pochodzenia kalwińskiego. Natomiast przodkowie rodziców Russella przybyli do Ameryki z Irlandii i Szkocji².

Już od wczesnego dzieciństwa Charles był wychowywany w duchu religijnym, zresztą przejawiał głęboką fascynację sprawami religijnymi. Mając zaledwie dziewięć lat, przeżył śmierć matki Anny Elizy, z którą był bardzo związany. Dwa lata później Charles zaczął pracę jako subiekt w sklepie z męską odzieżą należącym do ojca, a później został współnikiem swego ojca Joseph'a, który był właścicielem kilku sklepów o różnym asortymencie. Prowadząc dalsze życie u boku ojca, przyczynił się do powiększenia firmy i zaczął kierować kilkoma sklepami³. Chociaż sprawy zawodowe układały się zadowalająco, Charles znajdował się w głębokiej rozterce duchowej. Pomimo prezbiteriańskiego wychowania, przyłączył się w wieku czternastu lat do kongregacjonalistów⁴, których poglądy bardziej mu odpowiadały. Głoszone przez nich poglądy o predestynacji i wiecznej karze, przedstawiane obrazowo i bardzo drastycznie spowodowały, że młody Russell popadł w wątpliwości religijne. Dlatego też po roku odstąpił od kongregacjonalistów i zapisał się do „Chrześcijańskiego Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej” (*Yung Mens's Christian Association*)⁵, gdzie czynnie angażował się w jego działalność.

² R. Reynolds, *Kim są Świadkowie Jehowy?*, tłum. H. Dymel-Trzebiatowska. Gdańsk 2003, s. 9; F. Chrosnowski, *Świadkowie Jehowy*, „Homo Dei” 1(1958), s. 79.

³ Por. *Świadkowie Jehowy – Głosiciele Królestwa Bożego*, New York 1995, s. 42-43.

⁴ Kongregacjoniści są jednym z odłamów protestantyzmu. Podstawą kongregacjonalizmu jest niezależność i autonomia poszczególnych wspólnot protestanckich. Teoretyczne podstawy kongregacjonalizmu stworzył Robert Browne (1540-1630). Kongregacjonalizm często powołuje się na Biblię podkreślając, że wśród pierwotnych wspólnot chrześcijańskich nie było rozbudowanej struktury zarządzania oraz centralnej władzy. Zob. J. Gordon Melton, *Encyclopedia of american religions*, [bmw] 2002⁷, s. 920-925.

⁵ YMCA jest to międzynarodowa organizacja o charakterze ekumenicznym, która propaguje program oparty na wartościach chrześcijańskich. Głównym jej celem jest służenie harmonijnemu rozwojowi człowieka na płaszczyźnie fizycznej, umysłowej i duchowej. Organizacja YMCA została założona w 1844 roku w Londynie przez Georgra Williama (1821-1905). Celem tej organizacji był duchowy rozwój młodych mężczyzn oparty na wspólnym studiowaniu Biblii oraz podejmowaniu dyskusji. Idea tego stowarzyszenia szybko zdobyła zwolenników w Europie, a od 1851 roku była już obecna w Stanach Zjednoczonych. Zob. J. Gordon Melton, s. 461-474.

W tym samym czasie powiększył firmę rodzinną oraz założył sieć sklepów. Jednak w organizacji YMCA nie pozostał długo. Jego kryzys wiary nieustannie pogłębiał się, a był on spowodowany licznymi sprzecznościami, jakie młody Charles dostrzegał wśród różnych wyznań protestanckich. Nie znajdując oparcia w chrześcijańskich wyznaniach, Russell zainteresował się bliżej głównymi religiami Wschodu, ale i w nich nie znalazł zadowolenia⁶.

W roku 1869 Charles zetknął się przypadkiem z niewielką grupą tzw. Wtórnych Adwentystów (*Second Adventists*)⁷, którzy spotykali się w sali znajdującej się w pobliżu sklepu jego ojca. Kiedy po raz pierwszy Russell przekroczył próg sali, gdzie odbywały się zebrania religijne adwentystów, spotkał tam wędrownego kaznodzieję adwentystycznego Jonasa Wendella (1815-1873). Wendell dokonywał odczytów, w których zawarł przekonanie o mającym nastąpić powtórny przyjsciu Chrystusa na ziemię w roku 1873. Russell natychmiast zaprzyjaźnił się z wędrownym kaznodzieją, który zdołał go przekonać, że nauka o piekle i nieśmiertelności duszy ludzkiej nie jest nauką biblijną. Od niego Russell również przejął naukę o rychłym przyjsciu Chrystusa. Wendell pomagał Russellowi w studiowaniu i interpretacji Biblii. Wszystkie nauki głoszone przez kaznodzieję adwentystycznego stały się później fundamentem wierzeń Badaczy Pisma Świętego, a następnie Świadków Jehowy.

W roku 1870 Russell z kilkoma osobami z Pittsburga i pobliskiego Allegheny założył „klasę studiów biblijnych”. Z upływem czasu grupa badacka rozrosła się do trzydziestu osób i dała początek „Badaczom Pisma Świętego”. Początkowo w skład grupy biblijnej wchodziło tylko sześć osób: Charles, jego ojciec Joseph i jego siostra Mae oraz trzej znajomi: A. D. Jones, W. I. Mann i W. H. Conley⁸. Ta kilkusobowa grupa biblijna analizowała przede wszystkim apokaliptyczne księgi biblijne (zwłaszcza *Księgę Proroka Daniela* i *Księgę Apokalipsy*) oraz badała

⁶ E. Bagiński, *Świadkowie Jehowy. Pochodzenie, historia, wierzenia*, Kraków 2004, s. 21.

⁷ Wtórni Adwentyści byli pozostałością po ruchu millerystów (od baptysty Williama Millera), którego wielu członków opuściło szeregi adwentystyczne w roku 1884 po niespełnieniu się zapowiedzi o powrocie Chrystusa na ziemię. Niewielka ich część powróciła jednak do wykresów adwentystycznych i opierając się na ponownych obliczeniach ogłosiła powrót Chrystusa na lata 1873-1874. Por. *Świadkowie Jehowy W: Słownik sekt, nowych ruchów religijnych i okultyzmu*, red. G. A. Mather, L. A. Nichols, tłum. A. Czwojdrak, Warszawa 2006, s. 426.

⁸ G. Kulik, *Charles Taze Russell*, „Effatha” 3(1993), s. 21.

zgodność nauk religii chrześcijańskiej z nauką zawartą na kartach Biblii. W rezultacie badanie to doprowadziło do odrzucenia większości nauk chrześcijańskich, ponieważ grupa badacka uznała je za niebiblijne. Jednak największym zarzutem członków grupy badackiej było sfałszowanie przez ludzi prawdziwego przesłania Pisma Świętego⁹. Jak podają autorzy jednej z publikacji Świadców Jehowy, spotkania tej grupy badackiej miały następujący przebieg: „Ktoś z obecnych zadawał pytanie. Potem rozwijała się dyskusja. Odszukiwano wszelkie wersety związane z tematem, a gdy wszyscy byli już przekonani, że one harmonizują, formułowali na koniec wynikający z nich wniosek i go zapisywali”¹⁰.

W studiowaniu Biblii grupie badackiej pomagał adwentysta Wendell oraz George W. Stetson (1814-1879) – pastor Adwentystycznego Kościoła Chrześcijańskiego w Edinboro w stanie Pensylwania. Od roku 1863 Stetson prowadził z Wendellem zbor adwentystyczny w Norwalk w stanie Ohio. Natomiast Russell po raz pierwszy zetknął się ze Stetsonem w roku 1871, gdy wygłaszał w Pittsburgu cykl kazań.

Ważną rolę w życiu Russella i całej grupy badackiej odegrał również adwentysta George Storrs (1796-1879), który był wydawcą biblijnego czasopisma pt. „Egzaminator Biblijny” (*The Bible Examiner*), ukazującego się w Brooklynie. Storrs głosił naukę o tzw. „nieśmiertelności warunkowej”. Sedno tej nauki tkwiło w przekonaniu, że dusza ludzka jest śmiertelna, natomiast nieśmiertelność jest darem Bożym jedynie dla wierzących w Ewangelię. Storrs głosił również przekonanie, że skoro wszyscy ludzie czyniący zło nie są nieśmiertelni, to nie ma wiecznego potępienia. Poglądy te wywarły silny wpływ na młodego Russella¹¹.

W roku 1873 Russell doznaje zawodu, ponieważ głoszone przez Wendella prorocтво o powtórny przyjsciu Chrystusa nie spełnilo się. Chociaż adwentyści przesunęli termin wypełnienia tego prorocтва na rok 1874, oczekiwany przez Russella Chrystus nie powrócił widzialnie na ziemię. W 1875 roku Russell uznał i zaczął nauczać, że Chrystus ma przyjść niewidzialnie, ale nie zna konkretnego terminu Jego powrotu.

⁹ Por. J. Uchan, *Nauczanie moralne Świadców Jehowy na temat małżeństwa i rodziny*, Lublin 2008 [mps BKUL], s. 49.

¹⁰ *Świadkowie Jehowy – głosiciele...*, s. 44; Jak stwierdza Günther Pape – były świadek Jehowy, od młodego Russella, który nie miał żadnego przygotowania teologicznego, trudno było oczekiwać naukowo pogłębionego studium biblijnego. Por. G. Pape, *Byłem Świadkiem Jehowy*, tłum. M. Węclawski, Warszawa 1991, s. 72.

¹¹ E. Bagiński, s. 28-29.

W roku 1876 Russell spotkał Nelsona H. Barboura (1824-1905), który wówczas był liderem grupy adwentystycznej z Rochester w stanie New York oraz redaktorem naczelnym pisma religijnego „Zwiastun Poranka” (*Herald of the Morning*)¹². Barbour i Russell byli zgodni w poglądach dotyczących niewidzialnej obecności Chrystusa na ziemi od roku 1874¹³. Russell był zdania, że od 1874 roku rozpoczęło się szczęśliwe Tysiąclecie, a jego początkową fazę nazwał Brzaskiem Tysiąclecia. Nauczał również, że już w 1799 roku rozpoczęły się czasy ostateczne. Pod wpływem Barboura opublikował w roku 1877 broszurę pt. „Cel i sposób powrotu naszego Pana” w nakładzie pięćdziesięciu tysięcy egzemplarzy.

Russell zdecydował się na przyłączenie własnej grupy badackiej do adwentystycznego ugrupowania w Rochester, któremu przewodził właśnie Barbour. Po tym wydarzeniu zaczął wspierać finansowo upadające pismo Barboura „Zwiastun Poranka”, stając się jego współredaktorem. Od października 1876 roku do stycznia 1879 roku Russell i Barbour wydawali wspólnie „Zwiastun Poranka”, starając się przekonywać czytelników tego pisma o swoich poglądach, szczególnie o niewidzialnej obecności Chrystusa oraz nauce o Okupie.

Owoce współpracy Russella i Barboura była również broszura „Trzy światy i żniwo tego świata” (*Three Worlds or Plan of Redemption*), wydana w roku 1877. W tej prawie dwustustronicowej publikacji został zapowiedziany tzw. „Dzień Jehowy”, czyli okres czterdziestu lat (1874-1914), który ma się charakteryzować gwałtownymi przewrotami społecznymi oraz upadkiem wszystkich religii i systemów społeczno-politycznych. Ostatecznym kresem „Dnia Jehowy” ma być widzialny powrót Chrystusa na ziemię w roku 1914. Natomiast następstwem wi-

¹² Początkowo „Zwiastun Poranka” nosił tytuł „Krzyk o północy” (*The Midnight Cry*). Wydawanie tego czasopisma Barbour rozpoczął w roku 1873. w tym czasopiśmie obwieszczał on, że powtórnego przyjścia Chrystusa na ziemię należy spodziewać się w roku 1874. Po niespełnieniu się tego proroctwa i po zmianie interpretacji greckiego słowa „paruzja”, liczba czytelników spadła z piętnastu tysięcy do około dwustu. W październiku 1874 roku Barbour zaprzestał wydawanie tego czasopisma, a w czerwcu 1875 roku wznowił wydawanie czasopisma pod zmienionym tytułem „Zwiastun Poranka”. Por. C. O. Jonsson, *Kwestia czasów pogan*, tłum. T. Połgensek, Gdynia 2002, s. 25-26.

¹³ R. Franz, *Kryzys sumienia*, [b.m.w.] 2006 (wyd. ang. *Crisis of Conscience*, Atlanta 2004).

działnego powrotu Chrystusa będzie powstanie chwalebne tysiącletniego królestwa Chrystusa Króla¹⁴.

Współpraca Russella z Barbourem nie trwała długo. Powodem ustania wspólnej działalności były różnice teologiczne dotyczące kwestii prześlągania dokonanego przez Chrystusa. W sierpniu 1878 roku w „Zwiastunie Poranka” ukazał się artykuł Barboura, w którym autor zakwestionował wartość ofiarnej śmierci Jezusa. W odpowiedzi na powyższy artykuł Russell zamieścił w następnym numerze wspólnego pisma artykuł, w którym stanął w obronie okupu dokonanego przez Chrystusa oraz przeciwstawiał się wypowiedziom Barboura. Od tej pory pomiędzy Russellem a Barbourem często dochodziło do polemik związanych z różnymi kwestiami doktrynalnymi. Ostateczne zerwanie współpracy Russella z Barbourem nastąpiło w roku 1879. Zerwanie współpracy oznaczało również zaprzestanie przez Russella finansowania pisma „Zwiastun Poranka”¹⁵.

Po zerwaniu nieudanej współpracy z Barbourem, Russell rozpoczął wydawanie nowego pisma w Pittsburgu, które zatytułował: „Strażnica Syjońska i Zwiastun Obecności Chrystusa” (*Zion’s Watch Tower and Herald of Christ’s Presence*). Pierwszy numer tego pisma w nakładzie sześćdziesięciu tysięcy egzemplarzy ukazał się w lipcu 1879 roku. Poglądy, które Russell publikował na łamach „Strażnicy” określone były przez niego nie jako nowe i własne, ale jako „pochodzące od Pana”. Do zasadniczych poglądów należało odrzucenie dogmatu o Trójcy Świętej i nauki o nieśmiertelności duszy, jak również „co oznacza powrót Pana oraz na czym polega i czego dotyczy zamierzenie Boże”¹⁶. Russell był wydawcą i redaktorem tego pisma, a na liście współpracowników widniało jeszcze pięć innych osób, które wcześniej pracowały w redakcji u Barboura, m.in. J. H. Paton i Keith. Russell wraz z ukazaniem się „Strażnicy”, rozpoczął objazd po Stanach Zjednoczonych, aby wygłaszać liczne przemówienia. Zachęcał również czytelników swego pisma, aby zapraszali go lub któregoś ze współpracowników do siebie. W ten sposób odwiedził szereg miast w czterech stanach: Pensylwanii, New Jersey, Massachusetts i Nowym Jorku¹⁷.

¹⁴ B. Blandre, *La storia dei Testimoni di Geova*, Mediolan 1989, s. 19.

¹⁵ *Świadkowie Jehowy*, s. 427; P. Waligóra, *Wizja państwa w nauce Świadków Jehowy*, Kraków 2009, s. 23.

¹⁶ Por. *Świadkowie Jehowy – głosiciele...*, s. 49.

¹⁷ E. Bagiński, s. 34-35.

Spotkania Russella z czytelnikami „Strażnicy” w różnych miastach Stanów Zjednoczonych doprowadziły do powstania klas, które później nazwano zborami. Jednocześnie artykuły zamieszczone w tym piśmie wzywały czytelników do „głoszenia”¹⁸. W ten sposób rozwijał się ruch badacki, który zataczał coraz szersze kręgi. Ważną rolę w rozwoju tego ruchu odegrał m.in. J. H. Paton – adwentystyczny kaznodzieja i były redaktor „Zwiastuna”. Paton nieustannie spotykał się ze zwolennikami lidera ruchu badackiego i czytelnikami „Strażnicy”, a Russell w zamian finansował jego działalność kaznodziejską. Kiedy Russell spostrzegł, iż Paton jest bardziej znany od niego, zaczął cenzurować jego artykuły zamieszczane w „Strażnicy”, co doprowadziło do rozłamu w redakcji w roku 1881. Po odejściu Patona i innych czołowych „badaczy”, Russell stał się niekwestionowanym przywódcą ruchu badackiego¹⁹.

W roku 1882 Russell sprzedał swoje udziały w majątku ojca, tym samym rezygnując z kariery kupieckiej. Uzyskane w ten sposób środki finansowe zostały przeznaczone na działalność „badacką”. Utworzył w roku 1881 w Allegheny korporację wydawniczo-propagandową pod nazwą „Towarzystwo Traktatowe – Strażnica Syjońska” (*Zion's Watch Tower Tract Society*), której został prezesem i przy jej pomocy skutecznie szerzył swoje poglądy. Korporacja ta prawnie została zarejestrowana 15 grudnia 1884 roku w Pensylwanii, otrzymując formę spółki akcyjnej. Korporacja Russella początkowo służyła jedynie koordynowaniu różnych zborów, jak również drukowaniu i rozpowszechnianiu literatury religijnej. W roku 1896 została zmieniona nazwa korporacji na „Towarzystwo Biblijne i Traktatowe – Strażnica” (*Watch Tower Bible and Tract Society*)²⁰.

Od momentu założenia korporacji działalność Russella jeszcze bardziej się zaczęła się wzmacniać. W tym czasie Russell podróżował po kraju z wykładami. Znany jest przede wszystkim jego traktat „Pokarm dla myślących chrześcijan” (*Food for Thinking Christians*). Traktat ten pierwotny był wydany jako specjalny numer „Strażnicy” z września 1881 roku. Inną znaną książką Russella były „Cienie Przybytku «Lepszych Ofiar»”. W roku 1886 ukazał się pierwszy tom z serii „Brzask Ty-

¹⁸ Z. Marzec, *Metody działania i przyczyny sukcesów Świadków Jehowy*, Sandomierz 2000, s. 9.

¹⁹ E. Bagiński, s. 35.

²⁰ *Świadkowie Jehowy – głosiciele...*, s. 229; por. G. Fels, *Świadkowie Jehowy bez retuszu*, Niepokalanów 1996, s. 9.

siąclecia” pt. „Boski Plan Wieków” (*The Divine plan of the Ages*). Autor przedstawia w nim zarysy ściśle określonego planu, którym Bóg kieruje się w postępowaniu z ludźmi.

W latach następnych Russell prowadził prace nad kolejnymi tomami „Wykładów Pisma Świętego”. W roku 1889 został wydany drugi tom pt. „Nadszedł czas” (*The Time is at Hand*). Publikacja ta zawierała wyjaśnienia czasu i sposobu powrotu Chrystusa na ziemię oraz obszernie wyjaśnienia utożsamiające „Wielki Babilon” z „Księgi Apokalipsy” z papieżem jako systemem. Dwa lata później odbył się w Allegheny w stanie Pensylwania pierwszy walny zjazd „Badaczy Pisma Świętego”. W tym samym roku został opublikowany trzeci tom „Wykładów” pt. „Przyjdź Królestwo Twoje” (*Thy Kingdom Come*), w którym autor zawarł swoje przemyślenia dotyczące oczyszczenia wierzących chrześcijan. W tej publikacji autor napisał, że piramida Cheopsa jest Bożym Świadkiem i Biblią w Kamieniu, biorąc pod uwagę układ korytarzy i komnat, które mierzone w odpowiednich proporcjach dawały liczby kojarzone z biblijnymi procektami.

W latach 1891-1897 Russell pracował nad czwartym tomem „Wykładów”, który ukazał się pt. „Dzień pomsty” (*The Day of Vengeance*), nazwany później „Walka Armageddonu”. W tej książce autor wykazywał błędy tzw. Nominalnego chrześcijaństwa. Jego zdaniem nominalne chrześcijaństwo nie przyniosło spodziewanych przez Boga owoców. Kolejny tom „Wykładów” Russella zatytułowany „Pojednanie pomiędzy Bogiem i człowiekiem” (*The Atonement between God and Man*) opublikowano w roku 1899. Zawierał on opinie autora o dziele Okupu i pojednaniu człowieka z Bogiem, dokonanego przez Chrystusa.

Wydawane przez Russella publikacje mogły sprawiać wrażenie, że założyciel Badaczy Pisma Świętego posiada gruntowne wykształcenie biblijne. Tymczasem ukończył on zaledwie szkołę podstawową. Nie odbył żadnych studiów biblijnych czy teologicznych. Chociaż był samoukiem, bardzo autorytatywnie próbował interpretować Biblię. Jego wykładnia biblijna była skierowana przede wszystkim na księgi apokaliptyczne, w których doszukiwał się dokładnego określenia powtórnego przyjścia Chrystusa na ziemię²¹.

W roku 1909 Russell przeniósł siedzibę organizacji z Allegheny do Nowego Jorku dzielnicy Brooklyn. Tam utworzył nową korporację

²¹ Z. Pawłowicz, s. 21.

pod nazwą „Stowarzyszenie Kazalnicy Ludowej” (*Peoples Pulpit Association*), która dwa razy jeszcze zmieniła swoją nazwę. Pomimo utworzonej korporacji, początkowo zwolennicy Russella nie posiadali oficjalnej nazwy. Zwolenników Russella określano m.in.: „russellitami”, „ludźmi Strażnicy”, „ludźmi Brzasku Tysiąclecia” czy po prostu „badaczami Pisma Świętego”. Dopiero 30 czerwca 1914 roku w Londynie zostali zarejestrowani jako „Międzynarodowe Stowarzyszenie Badaczy Pisma Świętego” (*International Bible Students Association*)²².

2. Podróże „misjonarskie” Russella i jego współpracowników

Po ukazaniu się pierwszego numeru „Strażnicy” w lipcu 1879 roku, Russell zaczął podejmować liczne podróże. Celem tych podróży było omawianie Pisma Świętego z czytelnikami tego czasopisma. Russellowi bardzo zależało na osobistych spotkaniach. Oprócz osobistych spotkań, założyciel Badaczy Pisma Świętego szczególnie cenił możliwość wygłaszania szeroko reklamowych wykładów biblijnych. Jak podaje jedna z publikacji Świadków Jehowy, „Russell osobiście wygłosił wykłady biblijne w przeszło 300 miastach Ameryki Północnej i basenu Morza Karaibskiego. W wielu z nich przemawiał 10 do 15 razy”²³. W roku 1890 Russell rozpoczął systematyczną objazdową służbę pielgrzymką, której zadaniem było obsługiwanie zainteresowanych zborów. W roku następnym w Allegheny w stanie Pensylwania zorganizowano pierwszą konwencję czyli zgromadzenie Badaczy Pisma Świętego.

W roku 1891 rozpoczęły się wielkie podróże misjonarskie Russella. Tego roku udał się on do Kanady, gdzie na zgromadzeniu w Toronto było obecnych aż 700 osób. W tym samym roku założyciel Badaczy Pisma Świętego po raz pierwszy odbył podróż do Europy. Podczas tej podróży misjonarskiej odwiedził szereg krajów europejskich. Przebywał on w Irlandii, Szkocji, Anglii, Włoszech, Austrii, Niemczech, Norwegii,

²² G. Fels. *Świadkowie Jehowy...*, s. 9.

²³ *Świadkowie Jehowy – głosiciele...*, s. 405.

Szwecji, Danii, Szwajcarii, Rosji (teren dzisiejszej Mołdawii)²⁴ oraz Turcji. Wizyta w poszczególnych państwach europejskich dała Russellowi sposobność wyciągnięcia określonych wniosków. Były one związane z możliwością rozprzestrzeniania się ruchu Badaczy Pisma Świętego w Europie. Założyciel tego ruchu nie zauważył, aby Rosja była otwarta na przyjęcie jego poglądów. We Włoszech, Turcji, Austrii i Niemczech również nie dostrzegł on żadnych oznak, które pozwalałyby optymistycznie patrzeć na rozprzestrzenianie się jego poglądów. Natomiast w takich krajach jak Norwegia, Szwecja, Dania, Szwajcaria, a zwłaszcza Anglia, Irlandia i Szkocja dostrzegł Russell możliwość pozyskania znacznej liczby zwolenników jego nauki.

We Włoszech w roku 1891 Russell wygłosił konferencję do zgromadzonych sympatyków Badaczy Pisma Świętego w północno-zachodniej części kraju, dokładnie w Pinerolo. Wprawdzie powstała tam pierwsza grupa wyznawców nauki Russella i małe Biuro Oddziału, ale początki ich działalności we Włoszech były bardzo trudne. Dopiero w roku 1903 przetłumaczono pierwsze publikacje Badaczy Pisma Świętego na język włoski. W tym samym roku powstały nowe grupy wyznawców w północnej części Włoch. W 1908 roku powstał pierwszy zbor w Pinerolo. Wiosną 1910 roku Russell ponownie odwiedził Włochy, gdzie w samym Rzymie wygłosił wykład biblijny.

Russell, na dziesięć lat przed pierwszą podróżą do Europy wysłał dwóch bliskich swoich współpracowników: J. C. Sunderlina i J. J. Bendera, którzy wspomagali go przy kierowaniu działalnością Towarzystwa Strażnica. Sunderlin udał się do Szkocji, a Bender przybył do Anglii. Ich zadaniem było krzewienie nauk Badaczy Pisma Świętego, czego dokonywali poprzez rozpowszechnianie publikacji „Pokarm dla myślą-

²⁴ W jednym z Roczników Świadców Jehowy spotykamy następującą relację misjonarską z pobytu w Rosji: „Jak do tej pory, najciekawszym naszym przeżyciem były odwiedziny u brata Josifa Rabinowicza w Kiszyniowie w Rosji [obecnie w Mołdawii] – pisał Russell. Przywitał nas bardzo serdecznie... Rabinowicz i jego rodzina z wielkim zaangażowaniem pomagali w przyjęciu Chrystusa i nadziei mesjańskiej Żydom, których w Kiszyniowie mieszkało ponad 50 000. Jak opowiadał brat Russell, do domu i biura Rabinowicza przylegał «nowy, bardzo schludny dom wielbienia, w którym mogło się pomieścić około 125 osób». Rabinowicz miał też nową, ręcznie obsługiwaną maszynę drukarską. Drukował na niej traktaty przeznaczone przede wszystkim dla Żydów... Jednakże mimo gorliwości tego Żyda oraz jego miłości do prawdy biblijnej nasienie Królestwa zakorzeniło się w Mołdawii i zaczęło wydawać plon dopiero po jakichś 30 latach”. *Rocznik Świadców Jehowy 2004*, New York 2004, s. 70.

cych chrześcijan”. Ta jedna z najwcześniejszych publikacji zawierała odpowiedź na pytanie, dlaczego Bóg dopuszcza zło. Jednym z pierwszych zwolenników nauki Russella w Londynie stał się Tom Hart mieszkający w dzielnicy Islington, zatrudniony na kolei jako manewrowy. Wraz z najbliższą rodziną rozpoczął udostępnianie traktatów Badaczy Pisma Świętego²⁵. W roku 1891 do Wielkiej Brytanii przybył Charles Russell, który przemawiał w dwóch wielkich miastach: Londynie i Liverpoolu.

Po zakończeniu pierwszej podróży misjonarskiej do krajów europejskich, Russell podwoił wysiłki przy tłumaczeniu publikacji na języki europejskie. Poczynił również starania, aby literatura Badaczy Pisma Świętego była drukowana w Londynie, co spowodowało zdecydowanie lepsze rozpowszechnianie jej w Wielkiej Brytanii²⁶. 23 kwietnia 1900 roku w Londynie przy Gipsy Lane 131 w dzielnicy Forest Gate (wschodnia część Londynu) powstało pierwsze zagraniczne biuro Strażnicy. Otwarcia biura Strażnicy dokonał bliski współpracownik Russella E. C. Hennings. W tym czasie w Wielkiej Brytanii działało już dziewięć zborów Badaczy Pisma Świętego, które skupiały 138 osób, w tym wielu kolporterów. Działalność Badaczy Pisma Świętego prawnie zarejestrowano dopiero w roku 1914.

Oprócz Wielkiej Brytanii, nauka Russella zaczęła docierać również do Niemiec. Już w połowie lat osiemdziesiątych XIX wieku część publikacji Badaczy Pisma Świętego ukazała się w języku niemieckim. Amerykanie pochodzenia niemieckiego, którzy stawali się członkami organizacji Russella, zaczęli te publikacje przysyłać krewnym w Niemczech.

²⁵ Por. *Rocznik Świadków Jehowy 2000*, New York 2000, s. 69.

²⁶ Jak podaje jedna z ważniejszych publikacji Towarzystwa Strażnica: „Sporo osób związanych z grupami Badaczy Pisma Świętego stało się z czasem umiejętnymi ewangelizatorami. Jedni proponowali literaturę biblijną w londyńskich parkach oraz innych miejscach wypoczynku, drudzy zaś koncentrowali się na dzielnicach handlowych. Przede wszystkim jednak zachodzono do ludzi od domu do domu. Sarah Ferrie, prenumerująca *Strażnicę*, napisała w liście do brata Russella, że wraz z grupką przyjaciół z Glasgow pragnie rozpowszechnić traktaty. Jakże była zaskoczona, gdy przed jej domem pojawiła się ciężarówka załadowana 30 000 broszur przeznaczonych do bezpłatnego rozprowadzania! Przystąpiono więc do dzieła. Minnie Greenlees w towarzystwie trzech synków pilnie rozpowszechniała publikacje biblijne, podróżując jednokonnym powozikiem po szkockich wioskach. Później Alfred Greenlees i Alexander MacGillivray przemierzali na rowerach, rozprowadzając traktaty, spore połacie Szkocji. Dystrybucją literatury nie zajmowali się już wynajęci ludzie, lecz oddani ochotnicy”. *Świadkowie Jehowy – głosiciele...*, s. 411.

W roku 1891 założyciel Badaczy Pisma Świętego odwiedził Niemcy, ale jego wizyta nie przyniosła wówczas oczekiwanych przez niego rezultatów. Dopiero w roku 1896 Szwajcar Adolf Weber, który otrzymał posesję ogrodnika u Russella, zamieszczał ogłoszenia w szwajcarskich gazetach niemieckojęzycznych i posyłał do Niemiec traktaty. W celu ułatwienia dystrybucji niemieckiego wydania pisma „Strażnica”, w roku 1897 utworzono w Niemczech skład literatury, ale bez większych rezultatów. Tymczasem w roku 1902 do miejscowości Tailfingen, położonej na wschód od Schwarzwald, przeprowadziła się Margarethe Demu, która poznała nauki Russella w Szwajcarii. Dzięki swemu zaangażowaniu przyczyniła się do powstania w Niemczech załóżka jednej z pierwszych grup Badaczy Pisma Świętego. W roku 1902 otwarte zostało również biuro Towarzystwa Strażnica w Elberfeld w Niemczech. Dwa lata później w mieście Wermelskirchen odbywały się już systematyczne zebrania. W sprawozdaniu opublikowanym w roku 1905 podano, że w Niemczech rozpowszechniono półtora miliona bezpłatnych egzemplarzy „Strażnicy”, które dołączano do gazet²⁷.

Wielkim powodzeniem Russella zakończyła się pierwsza podróż misjonarska do krajów skandynawskich. W roku 1891 odwiedził on zarówno Szwecję, jak i Norwegię. Już w rok po jego wizycie zaczął intensywnie rozpowszechniać naukę Badaczy Pisma Świętego w Norwegii niejaki Knud Pederson Hammer, który powrócił ze Stanów Zjednoczonych. Zaczął on rozpowszechniać poglądy Badaczy głównie wśród swoich krewnych. W roku 1894 rozpoczęto wydawać literaturę Badaczy w języku duńsko-norweskim. Poglądy Russella szerzyli w całej Norwegii m.in. Rasmus Blindheim oraz Theodor Simonsen, duchowny wyznania „Wolna Misja”. Jednak najwięcej zasług w rozprowadzaniu literatury „badackiej” w Norwegii zdobył Andreas Øiseth, który opuścił rodzinną farmę i został kolporterem. W czasie ośmioletniej podróży misjonarskiej przemierzył prawie całą Norwegię. Dwie inne osoby, które przyjęły wierzenia Badaczy, wyruszyły na północ wzdłuż wybrzeża Norwegii. Podróżowały one łodzią motorową, dzięki której dotarły aż do Arktyki. W roku 1904 w mieście Christiania otwarto Biuro Oddziału.

W tym samym czasie działalność misjonarską w Szwecji prowadzili m.in. Sophus Winter (Amerykanin duńskiego pochodzenia), August Lundborg (kapitan Armii Zbawienia) oraz P. J. Johansson. W roku 1899 w stolicy kraju urządzano już systematyczne zebrania religijne. W roku

²⁷ *Świadkowie Jehowy – głosiciele...*, s. 409-410.

1900 powstała grupa Badaczy w Malmö. Rok później w stolicy Szwecji dokonano otwarcia Biura Oddziału. W roku 1907 Biuro Oddziału zostało przeniesione do Örebro. Rok później w mieście Göteborg powstała następna grupa wyznawców.

W działalność misjonarską w Finlandii bardzo mocno zaangażowali się m.in. Ebba Lundborg (żona Augusta Lundborga), Emil Österman i Kaarlo Harteva. Harteva dokonał przekładu na język fiński publikacji Russella „Boski plan wieków” i z pomocą finansową sterana wydał ją drukiem. Obaj również zajęli się dystrybucją tej publikacji w różnych miastach Finlandii. W roku 1911 dokonano otwarcia Biura Oddziału, a w roku następnym w Helsinkach odbył się pierwszy kongres Badaczy Pisma Świętego w Finlandii²⁸.

Russell, podczas swej pierwszej podróży do Europy zawitał również do Turcji i Egiptu. Swoje przemówienie wygłosił w Stambule. Wcześniej działał tutaj Basil Stephanoff, który rozprawdzał publikacje Badaczy Pisma Świętego w europejskiej części Turcji. Założyciel Badaczy Pisma Świętego wygłosił również konferencję do grupy zainteresowanych w Kairze.

W roku 1903 Russell ponownie udał się z podróżą misjonarską do Europy. Wówczas po raz kolejny odwiedził Wielką Brytanię, gdzie przedstawił swój wykład pt. „Nadzieje i widoki na Millennium”. Najwięcej sympatyków nauki Russella zgromadziło się w Glasgow (1000 osób) i Londynie (800 osób). W innych miastach wykładu założyciela Badaczy Pisma Świętego wysłuchało od 500 do 600 osób.

Russell podczas drugiej podróży misjonarskiej do Europy odwiedził również Szwecję i Danię. Była to jego pierwsza wizyta w Danii. Wcześniej w Danii naukę Badaczy rozpowszechniał Sophus Winter. Dzięki jego działalności, w roku 1899 na „Pamiętce śmierci Jezusa” zebrało się w Kopenhadze piętnaście osób, a w mieście Order dwanaście osób. W roku 1900 zaczęła ukazywać się „Strażnica” w języku duńskim.

Działalność misjonarska pierwszego prezesa Towarzystwa Strażnica wzmogła się w latach 1908 – 1911. Wówczas wynajęto parę wagonów kolejowych, którymi udawał się na liczne zgromadzenia założyciel Badaczy Pisma Świętego wraz z grupą swoich współpracowników. W tym czasie odbył on również kolejne podróże do krajów europejskich: w roku 1908 (jeden raz), 1909 (jeden raz), 1910 (dwa razy) i w 1911

²⁸ *Świadkowie Jehowy – głosiciele...*, s. 407-408.

(dwa razy)²⁹. W trakcie podróży w 1909 roku Russell dotarł do Palestyny, gdzie spotkał się z żydowskimi liderami i wygłosił wykład w Jerozolimie.

Po roku 1911 Russell jeszcze cztery razy odwiedził Europę: w roku 1912 (dwa razy), 1913 (jeden raz) i ostatni raz w roku 1914. Na przełomie lat 1911 i 1912 odbył czteromiesięczną podróż ewangelizacyjną dookoła świata. Towarzyszył mu sześciuosobowy zespół najbliższych współpracowników. Trasa tej podróży misjonarskiej wiodła przez Honolulu, Tokio, Hongkong, Singapur, Bengal, Manilę, Cejlon, Kalkutę, Madras, Bombaj, Memfis, Aleksandrię, Kair, Ateny oraz liczne miasta europejskie. W części miejsc odwiedzanych przez Russella grono słuchaczy było niewielkie, ale na Filipinach i w Indiach jego wykładów słuchały tysiące osób.

Kiedy w roku 1912 Russell przybył do Grecji, odwiedził Ateny i Korynt. Na terenie ówczesnej Grecji działało zaledwie dwunastu głosicieli. W Atenach Russell przemawiał w Sali Biznesmenów, gdzie zgromadziło się wielu słuchaczy. W trakcie pobytu w Atenach odwiedził on również sparaliżowanego mężczyznę o nazwisku Ekonomou, w którego domu odbywały się pierwsze zebrania Badaczy Pisma Świętego. Z Aten Russell udał się pociągiem do Koryntu, gdzie wystąpił z konferencją w kościele prawosławnym pod wezwaniem św. Pawła. Konferencji pt. „Wspaniałe przyszłe życie” wysłuchał m.in. burmistrz Koryntu.

Wcześniej nauki założyciela Badaczy Pisma Świętego zaczęły docierać do Grecji za sprawą migrantów, którzy mieszkając w Stanach Zjednoczonych, zetknęli się z jego nauką. Wysyłali oni do swych krewnych w kraju listy i traktaty. W roku 1905 na polecenie samego Russella, do Grecji przybył George Kossyfas, który zetknął się z nauką Badaczy w roku 1900³⁰.

Zanim podróż misjonarska Russella i jego współpracowników dookoła świata dobiegła końca, pierwszy prezes Towarzystwa Strażnica wyznaczył Roberta R. Hollistera na przedstawiciela tegoż Towarzystwa w południowej i wschodniej Azji. Jego zadaniem było szerzenie nauk „badackich” wśród tamtejszych mieszkańców. W tym celu przygotowano w dziesięciu językach specjalne traktaty, które miejscowi dystrybuto-

²⁹ E. Bagiński, s. 65.

³⁰ Por. *Rocznik Świadców Jehowy 1994*, New York 1994, s. 71-75.

rzy rozprowadzili w milionach egzemplarzy na terytorium Chin, Indii, Japonii oraz Korei³¹.

Podróżując po różnych krajach świata, założyciel Badaczy Pisma Świętego odwiedził również Polskę. W tamtym czasie Polska znajdowała się pod zaborami. W roku 1891 Russell dotarł do Krakowa, gdzie chciał wygłosić konferencję, ale tam zaniechano zorganizowania propagandowego spotkania ze względu na restrykcje rządowe. Rok później z misją do Polski wyjechał C. Antoszewski, który wcześniej zapoczątkował działalność Badaczy wśród Polonii amerykańskiej. Jednak podróż misjonarska Antoszewskiego nie przyniosła żadnych rezultatów. W roku 1895 wyruszył do Polski H. Oleszyński, lecz jego misja również okazała się bezowocna. Następne podróże misjonarskie Oleszyńskiego do Polski przyniosły określone rezultaty. To właśnie Oleszyńskiemu przypisuje się rejestrację grupy polskich Badaczy Pisma Świętego, której miał dokonać 17 października 1905 roku. Dnia 3 maja 1910 roku w Warszawie, znajdującej się wówczas na terenie zaboru rosyjskiego, doszło do spotkania Russella z kilkunastoma osobami, którzy byli zainteresowani jego naukami. Do spotkania doszło tylko ze względu na ukaz tolerancyjny cara Mikołaja II z 17 października 1906 roku, na mocy którego również Badacze Pisma Świętego otrzymali prawo do prowadzenia pokojowej działalności religijnej. Przy okazji spotkania w Warszawie Russell zabiegał o prawne uznanie Towarzystwa Strażnica na terenie Polski, jednak zamierzony skutek został przez niego osiągnięty dopiero w roku 1913. W rok po wizycie Russella w Polsce Oleszyński napisał list do Russella, w którym zdaje sprawozdanie, że zbor w Warszawie liczy około dwudziestu pięciu osób, w Pabianicach dwadzieścia osób, a w Raszynie około ośmiu osób³².

Pomimo licznych podróży misjonarskich do różnych krajów świata, Russell chciał dotrzeć do milionów ludzi jeszcze w inny sposób. Tym nowym sposobem misjonarskim był propagandowy film pt. „Fotodrama stworzenia”, którego premiera odbyła się w styczniu 1914 roku w Nowym Jorku. „Fotodrama stworzenia” stanowiła zestaw filmów i przeźroczy, które były zsynchronizowane z dźwiękiem. Podczas jej projekcji widzowie odbywali podróż w czasie począwszy od stworzenia świata. Na początek przygotowano co najmniej 20 czteroczęściowych zestawów,

³¹ *Świadkowie Jehowy – głosiciele...*, s. 421.

³² G. Fels, *Świadkowie Jehowy...*, s. 18-19; Rocznik Świadków Jehowy 1994, s. 176-177.

co stanowiło możliwość wyświetlania po jednej części „Fotogramy” codziennie w 80 miastach. Jak podają publikacje Towarzystwa Strażnica, do końca 1914 roku „Fotodramę” obejrzało dziewięć milionów widzów w Ameryce Północnej, Europie i Australii³³.

16 października 1916 roku Russell i jego sekretarz Menta Sturgeon wybrali się w podróż misjonarską do zachodniej i południowo-zachodniej części Stanów Zjednoczonych. Najpierw udali się do Detroit w stanie Michigan. Następnie przybyli do Illinois, Kansas i Teksasu, po czym udali się do Kalifornii. W Los Angeles Russell wygłosił ostatnie swoje przemówienie. Dwa dni później, a więc 31 października założyciel Badaczy Pisma Świętego zmarł w pociągu w miejscowości Pampa w Teksasie³⁴.

3. Kryzys roku 1914 i ewolucja doktrynalna

Od roku 1914 organizacja Badaczy Pisma Świętego przeżywała bardzo poważny kryzys. Był on spowodowany niespełnieniem się prorocstwa Russella o końcu wszystkich światowych systemów i obecności Chrystusa na ziemi. Pierwszy prezes Towarzystwa Strażnica w publikacji „Nadszedł czas” z roku 1889, która wyjaśniała czas i sposób powrotu Chrystusa na ziemię, w siedmiu punktach ujął swoje oczekiwania co do roku 1914. Przede wszystkim w tym roku Królestwo Boże miało objąć pełną władzę nad światem, a wszystkie ówczesne systemy miały być zniszczone. Chrystus miał być obecny na świecie jako nowy Władca Ziemi. Poza tym przed końcem roku 1914 wszyscy wielbiący prawdziwego Boga mieli zostać uwielbieni wraz ze swą Głową (Jezusem). Jeruzalem już nie miało być deptane przez pogan, wielki czas ucisku, jakiego nie było odkąd istnieją narody, miał zakończyć się powszechną anarchią, a strapiona ludzkość miała cieszyć się błogosławieństwem Boga w postaci daru „nowych niebios i nowej ziemi”. Miał również nastąpić koniec czasów pogan³⁵.

Trudno jest uwierzyć, że Russell był całkowicie przekonany co do wypełnienia się tych wszystkich prorocत्व. W każdym bądź razie głęboko wierzył, że jego chronologia jest Bożą chronologią. Już w 1894 roku założyciel Badaczy pisał, iż nie powinno zmieniać się przyjętych

³³ *Świadkowie Jehowy – głosiciele...*, s. 56 i 422.

³⁴ Por. J. Grzesik, *Historia Ruchu Badaczy Pisma Świętego*, Lublin 1999, s. 354-355.

³⁵ E. Bagiński, s. 51; C. O. Jonsson, s. 27.

wyliczeń, gdyż są to Boże daty, a rok 1914 nie oznacza początku, ale koniec „czasu ucisku”. Wskazywał, że „czas ucisku” rozpocznie się na kilka lat przed rokiem 1914, ale nie później niż w roku 1910. Godny uwagi jest fakt, że w 1904 roku, Russell zmienił swoje poglądy na temat „czasu ucisku”. W jednym z artykułów Strażnicy Syjońskiej z 1 lipca 1904 roku napisał, że „czas ucisku” nastanie po upływie października 1914 roku: „Spodziewamy się, że anarchia, którą zakończy się okres wielkiego ucisku poprzedzający błogosławieństwa Tysiąclecia, nastąpi bardzo szybko po październiku 1914, naszym zdaniem ‘w jednej godzinie’, ‘nagle’. Nie należy się bowiem spodziewać, że zakończenie ‘naszego czterdziestoletniego’ żniwa w październiku 1914, będzie miało coś wspólnego ze strasznym okresem anarchii, który według Pisma będzie udziałem chrześcijaństwa”³⁶.

W roku 1913 z jeszcze większą ostrożnością Russell wypowiadał się o roku 1914. W artykule Strażnicy angielskiej z 15 października 1913 roku uświadamiał czytelników, że jego chronologia może okazać się błędną: „oczekujemy czasu, kiedy władza nad światem zostanie przekazana Mesjaszowi. Nie możemy powiedzieć czy to nastąpi w październiku 1914 lub październiku 1915 roku. Możliwe, że błędnie obliczyliśmy liczbę lat. Nie możemy tego stwierdzić z całą pewnością. Nie wiemy. Nie jest to kwestia wiedzy, lecz wiary”³⁷.

Proroctwa Russella, który już wiele lat wcześniej wskazywał na rok 1914 jako „rok znamienny”, nie spełniły się. Systemy wówczas istniejące nie zostały zniszczone, a powszechna anarchia nie nastąpiła. Ludzkość również nie mogła cieszyć się darem „nowych niebios i nowej ziemi”. Jednak całą interpretację założyciela Badaczy Pisma Świętego dotyczącą roku 1914 uratował wybuch pierwszej wojny światowej. To wydarzenie zostało odczytane jako początek „wielkiego ucisku” i ostatecznie wysiłek interpretacyjny Russella został uznany za sukces. Dla wielu członków ruchu Badaczy Pisma Świętego czas „tego świata” zakończył się właśnie w roku 1914. Wówczas po raz pierwszy pojawiła się świadomość, że „obecny porządek rzeczy” istnieje już tylko dlatego, że Bóg jest bardzo cierpliwy. Po roku 1914 nastąpiła również intensyfikacja działalności kaznodziejskiej Badaczy Pisma Świętego. O ile przed

³⁶ Tamże, s. 28.

³⁷ Tamże, s. 29.

rokiem 1914 byli oni raczej obserwatorami, to po upływie tej daty stali się „robotnikami w Pańskiej winnicy” i to w sensie dosłownym³⁸.

Różnorakie formy działalności założyciela Badaczy Pisma Świętego nie przyniosły oczekiwanego rezultatu. Pod koniec swego życia zdołał on zaledwie zgromadzić około dwudziestu jeden tysięcy swoich zwolenników. Oceniający działalność Russella wskazują na trzy podstawowe przyczyny takiej sytuacji. Najpoważniejszą z nich jest oczywiście niespełnione proroctwo dotyczące powtórnego przyjścia Chrystusa na ziemię, który przez wiele lat był przepowiadany na rok 1914. Nie spełnione proroctwo pociągnęło za sobą odejście pokaźnej grupy zwolenników Russella oraz spowodowało powstanie szeregu grup odszczepieńczych. Poza tym założyciel Badaczy uznał oficjalnie swój błąd co do swojej chronologii i wyznaczył nową datę końca świata.

Inną przyczyną średnio zadowalającej liczby zwolenników Russella był ówczesny „duch czasu”. Charakteryzował się on przede wszystkim dynamicznym techniki, nauki i przemysłu. Powszechne zainteresowanie się wielostronnym postępowaniem cywilizacyjnym sprawiło, że katastroficzne wizje i przepowiednie końca świata, tak usilnie głoszone przez Russella, nie znalazły zbyt wielkiej akceptacji społecznej.

W czasie swojej działalności Russell doświadczał różnorodnych przeszkód dotyczących rozwoju założonej przez niego spółki. Główną przeszkodą okazała się jego żona Maria Ackley, z którą wstąpił w związek małżeński w roku 1879. Była ona jego bliską współpracowniczką, kierującą kolportażem publikacji. Kiedy rozpadło się ich małżeństwo w roku 1897, Maria Ackley występowała z ostrą krytyką przeciwko swemu mężowi w różnorodnych publikacjach prasowych. Przyczyniła się ona do podważenia autorytetu Russella m.in. poprzez wskazywanie na nieścisłości doktrynalne zawarte w jego publikacjach. Wydarzenia te spowodowały odejście wielu zwolenników z kręgu Badaczy Pisma Świętego.

* * *

Pierwsze lata istnienia organizacji Badaczy Pisma Świętego (Świadków Jehowy) są zasługą jej założyciela Charles’a Taze’a Russella. Z niewielkiej grupy badackiej stworzył organizację obejmującą swoim zasięgiem liczne kraje z różnych kontynentów świata. Swoje poglądy

³⁸ Por. J. Piegza, *Świadkowie Jehowy. Geneza i struktura kontestacji religijnej*, Kraków 1994, s. 54.

Russell szerzył dzięki korporacji wydawniczo-propagandowej pod nazwą „Towarzystwo Traktatowe – Strażnica Syjońska” (*Zion’s Watch Tower Tract Society*), którą założył i której został prezesem. Liczne podróże misjonarskie Russella i jego współpracowników, a szczególnie czteromiesięczna podróż ewangelizacyjna dookoła świata, doprowadziły do dynamicznego rozwoju organizacji, czego dowodem są biura oddziałów w poszczególnych krajach i setki tysiące zwolenników i sympatyków tego ruchu religijnego. W roku 1914 organizacja przeżywała pierwszy poważny kryzys związany z niespełnionym proroctwem o końcu wszystkich światowych systemów i obecności Chrystusa na ziemi. Jednak pomimo tego kryzysu i rezygnacji wielu członków Badaczy Pisma Świętego, organizacja przetrwała.

JEHOVAH’S WITNESSES – FROM THE BEGINNING TO THE 1914

Summary

The first years of existence of the organization of the Bible Investigators (Jehovah’s Witnesses) are merit of its creator - Charles Taze Russell. From a little research group he created an organization, covering many countries on several continents. He propagated his ideas by the editorial-propagandist corporation named *Zion’s Watch Tower Tract Society*, which he established and became its president. Many missionary travels of Russel and his followers, especially the four-month evangelistic travel around the World, led to dynamic growth of the organization, which proves are offices of several countries and hundreds of thousands of followers and sympathizers of this religious movement. In the year 1914 the organization suffered its first serious crisis caused by the undone prophecy of the end of all world’s systems and the presence of Christ on the world. However, in spite of this crisis and the resign of many members, the organization survived.